

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 30.6.2001	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Huumetestityöryhmä Puheenjohtaja: Matti Lamberg STM Sihteerit: Mervi Kattelus STM Kristiina Mukala Työterveyslaitos Heidi Peltonen Opetushallitus		Julkaisun laji Työryhmämuistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 20.12.2000	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Huumetestityöryhmän väliraportti			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Työryhmän tehtävänä oli selvittää huumausainetestauksen käytön tarpeellisuutta kouluterveydenhuollossa, opiskelijaterveydenhuollossa sekä työterveyshuollossa. Työryhmän tuli myös selvittää testaukseen liittyvät oikeudelliset kysymykset, sekä arvioida testien luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta samoin kuin arvioida huumausainetestauksen vaikutuksia sekä yksilöiden että yhteisöjen kannalta. Työryhmän tehtäväksi annettiin myös laatia tarvittaessa ehdotukset huumausainetestien käytön ohjeistamiseksi oikeusturvakysymykset huomioon ottaen. Työryhmä on väliraportissaan laatinut huumausainetestausta koskevat linjaukset, joita se tarkentaa jatkotyön aikana. Työryhmä toteaa, että huumausaineiden käytön seurauksista aiheutuu merkittäviä yhteiskunnallisia ja yksilötason ongelmia. Näiden ongelmien ennaltaehkäisemisessä ovat lähtökohtana yhteiskunnassa yleisesti toteutettavat päihteiden käytön vähentämistä ja päihdetilanteen hallintaa edistävät toimenpiteet. Työryhmä näkee huumatestauksen yhtenä varhaisen puuttumisen keinona, minkä vuoksi testien tekeminen voi olla määrättyissä tilanteissa perusteltua. Huumetestauksessa puututaan yksilön perusoikeuksiin, minkä vuoksi testien tulee pääsääntöisesti olla vapaaehtoisia. Testien tekemiseen tulee aina liittyä testattavan tukeminen ja hoitoon ohjaaminen. Työryhmä katsoo, että kouluissa ja oppilaitoksissa voidaan tehdä yksittäisissä ongelmatilanteissa vapaaehtoisuuteen perustuvia huumatestejä. Työryhmä ehdottaa, että opetusministeriö yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa valmistelisi kouluille ja oppilaitoksille menettelytapaohjeen huumeiden käytön varalta. Työryhmän kannan mukaan työpaikoilla tapahtuvan huumatestauksen tulee pääsääntöisesti olla vapaaehtoista. Kuitenkin työntekijä tai työnhakija voidaan velvoittaa huumatestiin, jos hän työssään voi vaarantaa oman, muiden työntekijöiden tai muun yleisön hengen tai terveyden. Jatkotyönsä aikana työryhmä laatii ehdotukset lainsäädännöksi, joka koskee huumatestien käyttöä työpaikoilla. Työryhmä on valmistellut huumatestien käytännön toteuttamista koskevia ohjeita. Niiden tarkoituksena on varmistaa, että huumatestauksessa käytettävät menetelmät ovat laadullisesti korkeatasoisia ja että testaaminen tapahtuu testattavan oikeudet turvaavalla tavalla. Työryhmälle on annettu jatkoaikaa vuoden 2001 loppuun saakka.			
Avainsanat: (asiasanat) Huumausaineet, perusoikeudet, testaaminen, työelämä, koulut ja oppilaitokset			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:18		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1010-6
Kokonaissivumäärä 26	Kieli Suomi	Hinta 62 mk	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisumyynti, PL 536, 33101 Tampere Puh. (03) 260 8158 tai 260 8535, fax. (03) 260 8150 s-posti: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 30.6.2001	
Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Narkotikatestarbetsgruppen Ordförande: Matti Lamberg, SHM Sekreterare: Mervi Kattelus, SHM Kristiina Mukala, Institutet för arbetshygien Heidi Peltonen, Utbildningsstyrelsen		Typ av publikation Arbetsgruppspromemoria	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet 20.12.2000	
Publikation (även den finska titeln) Narkotikatestarbetsgruppens mellanrapport (Huumetestityöryhmän väliraportti)			
Publikationens delar			
Referat Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda behovet av narkotikatestning inom skol-, student- och företagshälsovården. Arbetsgruppen skulle också klarlägga de rättsliga frågor som är förknippade med testningen, utvärdera testens tillförlitlighet och användbarhet samt bedöma testningens inverknings med tanke på både individer och samfund. Därutöver skulle arbetsgruppen vid behov utarbeta förslag till regler för användning av narkotikatest med beaktande av rättsskyddsfrågorna. Arbetsgruppen drar upp i sin mellanrapport riktlinjerna för narkotikatestning, som den skall precisera under sitt fortsatta arbete. Arbetsgruppen konstaterar att narkotikabrukets förorsakar betydande problem både på samhälls- och det individuella planet. Utgångspunkten för att förebygga dessa problem är de åtgärder vidtagna i samhället som syftar till att minska på drogbruket och främja kontrollen över drogsituationen. Arbetsgruppen betraktar narkotikatestningen som ett medel för tidigt ingripande, och därför kan testning vara motiverad i vissa fall. Narkotikatestningen utgör ett ingrepp i individens grundrättigheter, och därför skall testen i regel vara frivilliga. Testningen skall alltid innebära stöd och hänvisning till vård för dem som testats. Arbetsgruppen anser att man i vissa problematiska fall kan utföra narkotikatest i skolor och läroanstalter på basis av frivillighet. Man föreslår att undervisningsministeriet skall i samarbete med social- och hälsovårdsministeriet bereda anvisningar för skolor och läroanstalter för hur man skall förfara då man misstänker narkotikabruk. Enligt arbetsgruppen skall narkotikatestningen på arbetsplatser i regel basera sig på frivillighet. En arbetstagare eller arbetsökande kan dock förpliktas att ta del i ett narkotikatest, om det är möjligt att han/hon kan under sitt arbete riskera sin egen, andra anställdas eller allmänhetens liv och hälsa. Arbetsgruppen skall under sitt fortsatta arbete bereda förslag till lagstiftning som gäller användningen av narkotikatest på arbetsplatser. Arbetsgruppen har förberett anvisningar för genomförande av narkotikatest i praktiken. Ändamålet är att säkerställa att de metoder som används i narkotikatestningen är av hög kvalitet och att testningen sker på ett sätt att den testade personens rättigheter tryggas. Arbetsgruppens frist har förlängts till slutet av 2001.			
Nyckelord Narkotika, grundrättigheter, testning, arbetslivet, skolor och läroanstalter			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets arbetsgruppspromemoria 2001:18		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1010-6
Sidoantal 26	Språk finska	Pris 62,-	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Social- och hälsovårdsministeriets publikationsförsäljning, PB 536, 33101 Tammerfors, tel. 03-260 8158, 03-260 8535, fax 03-260 8150 e-post: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health (MSAH)		Date 30 June 2001	
Authors Working Group on Drug Tests: Chairman: Matti Lamberg, MSAH Secretaries: Mervi Kattelus, MSAH Kristiina Mukala, Institute of Occupational Health Heidi Peltonen, National Board of Education		Type of publication Working Group Memorandum	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ 20 December 2000	
Title of publication Interim evaluation report by the Working Group on Drug Tests			
Parts of publication			
Summary The Working Group was assigned to survey the need for drug testing in school health care, student health care and occupational health care. The Working Group should also discuss legal questions associated with testing, to evaluate the reliability and feasibility of drug tests, and to assess the effects of drug testing from the point of view of both individuals and communities. It should also draw up, if necessary, proposals for setting rules for drug testing taking into account legal safety issues. In its interim evaluation report the Working Group outlines a framework for drug testing, which it will specify during its further work. The Working Group states that drug abuse causes considerable problems at the social and individual level. Their prevention is based on the measures undertaken in society to reduce drug use and to promote the control over the drug situation. The Working Group sees drug testing as a means of early intervention, and therefore it can be justified to conduct drug tests in certain situations. Drug testing involves intervention in an individual's fundamental rights, and therefore participation in tests must be, in most cases, voluntary. The testing must always be associated with support and referral to treatment for the persons tested. The Working Group considers that drug tests can be made on voluntary basis in schools and educational institutions in individual problematic situations. It proposes that the Ministry of Education together with the Ministry of Social Affairs and Health prepare instructions for procedures applicable in drug use situations in schools and educational institutions. The Working Group is of the opinion that drug testing at workplaces should be, as a rule, based on voluntariness. However, the employees who are doing work in which they could endanger the life or health of their own, other employees or other community could be obliged to undergo a drug test; this applies to job applicants for such work, too. During its further work the Working Group will draw up proposals for legislation concerning use of drug tests at workplaces. The Working Group has prepared instructions for conducting drug tests in practice. The purpose is to ensure that the methods used in drug testing are of a high quality and that the testing will take place in way securing the testee's rights. The Working Group's term has been lengthened to the end of 2001.			
Key words (Narcotic) drugs, fundamental rights, testing, working life, schools and educational institutions			
Other information			
Title and number of series Working Group Memoranda of the Ministry of Social Affairs and Health 2001:18		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1010-6
Number of pages 26	Language Finnish	Price FIM 62,-	Publicity Public
Distributor/Orders Ministry of Social Affairs and Health Sale of publications, P.O.Box 536, 33101 Tampere, tel. 03-260 8158, 03-260 8535, fax 03-260 8150 e-mail: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:18

Huumetestityöryhmän

väliraportti

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2001

1. Työryhmän toimeksianto ja sen toteutuminen

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 20.12.2000 työryhmän, jonka tehtäväksi tuli selvittää huumausainetestauksen käytön tarpeellisuutta ja testaukseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä kouluterveydenhuollossa, opiskelijaterveydenhuollossa sekä työterveyshuollossa. Työryhmän pitää lisäksi arvioida huumausainetestien luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta sekä testauksen vaikutuksia sekä yksilöiden että yhteisöjen kannalta ja laatia tarvittaessa ehdotukset mahdollisen huumausainetestien käytön ohjeistamiseksi oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Työryhmä asetettiin ajalle 1.1.2001 - 30.6.2001.

Työryhmä on työnsä ensimmäisinä kuukausina kuullut asiantuntijoita mm. huumausainetestaukseen liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä, testien luotettavuudesta, huumeriippuvaisten hoidosta sekä eri yritysten ja opiskelijajärjestöjen edustajia niiden kokemuksista ja suhtautumisesta huumetestaukseen. Työryhmä on asiantuntijakuulemisten ja käymiensä keskustelujen pohjalta päättänyt tässä raportissa esitettyihin huumausainetestausta koskeviin linjauksiin, joita on syytä tarkentaa jatkotyön aikana. Työryhmä on myös aloittanut kansainvälisesti hyväksytyihin toimintatapoihin perustuvien huumetestien käytännön toteuttamista koskevien ohjeiden valmistelun.

Työryhmälle on myönnetty lisääaikaa 31.12.2001 saakka. Jatkotyössä työryhmän tulee ottaa erityisesti huomioon laki yksityisyyden suojasta työelämässä sekä sen hyväksymisen yhteydessä eduskunnan hyväksymä lausuma. Lausuman mukaan hallituksen tulee välittömästi yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa valmistella ehdotukset lainsäädännöksi, joka koskee alkoholi- ja huumetestien käyttöä työpaikoilla. Lakiehdotusten tulee sisältää selkeät säännökset siitä, millaisia huumetestejä ja missä tilanteissa työpaikoilla voidaan järjestää ja millaisilla edellytyksillä työntekijä on niihin velvollinen osallistumaan.

2. Suomen huumausainetilanteesta

Huumausaineiden käyttö ja siihen liittyvät terveys- ja sosiaaliset ongelmat sekä rikollisuus ovat lisääntyneet viime vuosina. Päihtymistarkoitukseen kaikista päihteistä käytetään yleisimmin alkoholia, keskushermostoon vaikuttavia lääkeaineita, kannabista ja amfetamiinia. Kannabista joskus kokeilleiden määrä aikuisväestössä vuonna 1998 oli noin 10 %, ja viimeisen vuoden aikana huumeita kokeilleita oli noin 3 %. Vuoden 1998 tietojen mukaan ns. kovien huumausaineiden, amfetamiinien ja opioidien (esim. heroini), käyttäjien määrä oli Suomessa noin 11 000 - 16 000.

Nuorten päihteidenkäyttö on varhaistunut ja lisääntynyt. Suomalaisten nuorten yleisin päihde on edelleen alkoholi, mutta huumausaineiden, etenkin kannabiksen ja ekstaasin käyttö on lisääntynyt. Peruskoulun 9. luokkien 15 - 16 -vuotiaista 10 % il

moitti maaliskuussa 1999 kokeilleensa elämänsä aikana jotain laitonta päihdettä. Kokeilijoiden osuus on kaksinkertainen vuoteen 1994 verrattuna.

Huumausainehaittojen huolestuttavimpia kehityssuuntia ovat heroiniin liittyvien myrkytyskuolemien sekä suonensisäisten huumeiden käytöstä aiheutuneiden HIV-tapausten nopea lisääntyminen. Laillisuusvalvontatilastojen mukaan vuoden 2000 alkupuolella huumausainerikosten määrä on kasvanut noin 15 % edellisvuoden vastavasta ajanjaksosta.

Huumausaineiden ongelmakäyttäjistä suurin osa on alle 30-vuotiaita. Alueellisesti huumeiden käyttö ja kokeilut sekä huumehaitat ovat yleisempiä Etelä-Suomessa ja suurimmissa kaupungeissa.

3. Huumetestaus kouluissa ja oppilaitoksissa sekä työelämässä

Huumetestejä tehdään vankiloissa, päihdehuollon hoitopaikoissa, sairaaloissa ja oikeuslääketieteellisissä yhteyksissä. Testien tekeminen työelämässä sekä kouluissa ja oppilaitoksissa on yleistynyt. Ongelmana on selkeiden säädösten ja ohjeiden puuttuminen. Testaamisen edellytyksistä ei ole säädetty laissa eikä testien suorittamisesta laadullisesti korkeatasoisina ja testattavan oikeudet turvaavalla tavalla ole ohjeita.

3.1. Koulut ja oppilaitokset

Perusopetuslaissa, lukiolaissa, ammatillista koulutusta koskevassa laissa ja ammattikorkeakouluopetusta koskevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä, jotka velvoittaisivat opiskelijaa osallistumaan huumetesteihin. Koulutusta koskevassa lainsäädännössä määritellään kuitenkin, että opiskelijalla on oikeus turvalliseen ympäristöön. Tämä edellyttää myös ehkäisevän päihdetyön kehittämistä kouluyhteisössä. Tavoitteena on turvata kaikkien kouluyhteisön jäsenten oikeus ympäristöön, jossa ei esiinny päihteiden tarjontaa tai päihteiden vaikutuksen alaisena toimivia.

Oppilaitoksissa on kaivattu tukea erityisesti huumeiden käytön varhaiseen tunnistamiseen. Kouluissa ja oppilaitoksissa huumetestejä on tehty osana koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoa silloin, kun on ollut perusteltu syy selvittää mahdollista huumeiden käyttöä. Huumeseulontojen tai yksittäisten huumetestien tekemisestä kouluissa ja oppilaitoksissa ei ole olemassa koko maata kattavaa tutkimus- tai seurantatietoa. Huumesteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä käytännössä huumeepikatestejä.

Huumesteillä on pyritty estämään 1) tilanteen pahentuminen ottamalla kantaa oppilaan/opiskelijan turvallisuuteen ja terveyteen sekä mahdollistamalla hoitoonohjaus. Samalla on pyritty estämään 2) työtapaturmia ja turvaamaan kaikkien kouluyhteisön jäsenten turvallisuus ja 3) huumeiden käytön leviäminen muiden oppilaiden ja opis

kelijoiden keskuuteen. Ongelmana on se, että huumetestin tekemiseen liittyvät säädökset ovat puutteellisia ja olemassa olevat säädökset ja edellytykset eivät ole aina olleet riittävästi tiedossa tai niitä ei muuten ole otettu huomioon huumetestejä tehtäessä. Erityisesti huumeaselontojen tekemiseen on liittynyt varsin paljon yksityisyyden suojaa ja perusoikeuksia koskevia ongelmallisia kysymyksiä.

Opetushallitus lähetti kaikille kouluille ja oppilaitoksille 18.10.2000 huumetestejä koskevan tiedotteen. Tiedotteen tarkoituksena oli selvittää nykyistä lainsäädäntöä ja tehdä tiettäväksi eräitä kouluja ja oppilaitoksia koskevia päätöksiä. Tavoitteena oli ohjata kouluja ja oppilaitoksia huumeepikatestien käyttöön liittyvissä kysymyksissä ja tukea koulujen ja oppilaitosten työtä huumeiden vastaisessa työssä tilanteessa, jossa asiasta ei ole lainsäädäntöä. Tiedotetta laadittaessa opetushallitus oli yhteistyössä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, sisäasiainministeriön, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) ja Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorion asiantuntijoiden kanssa.

Tiedotteen perusviestinä oli mm, että pakolliset huumetestit edellyttäisivät niitä koskevaa lainsäädäntöä. Tämän hetkisen tiedon mukaan yleiset, käyttäjien paljastamiseksi tehtävät joukkoseulonnat eivät ole suositeltavia (STM; Nuorten huumeidenkäytön ehkäistytoimikunnan mietintö 2000:3). Opetushallitus ei suosittele huume-testauksien tekemistä joukkoseulontatutkimuksina. On tärkeää, että oppilaiden/opiskelijoiden selviytymistä tuetaan seuraamalla muun muassa poissaoloja ja niihin mahdollisesti liittyvää huumeaineiden käyttöä. Tarvittaessa oppilas/opiskelija on ohjattava hoitoon.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on vuonna 2000 kahdessa peruskoulun ja ammatillisen oppilaitoksen huumetestausta koskevaan kanteluun antamassaan päätöksessä katsonut, että oppilaitoksissa suoritettuja huumetestejä voidaan pitää hyväksyttävänä vain, jos oppilas/opiskelija itse on testin tarkoituksesta ja vapaaehtoisuudesta informoitu antanut testin toteutumiseen omalta kohdaltaan nimenomaisen suostumuksen. Edellytyksenä on, että alaikäinen oppilas kykenee arvostelevaan antamansa suostumuksen merkityksen. Suostumus ei voi oppilasta sitovasti perustua aiemmin tehtyyn sopimukseen, vaan oppilaalla on oltava oikeus päättää testiin osallistumisesta kunkin kerran osalta erikseen. Testien suorittaminen edellyttää kuitenkin myös, että testitulosten oikeellisuudesta varmistetaan huolellisesti, testit suoritetaan asianmukaisesti terveydenhuollon ammattihenkilöstön toimesta, henkilötietojen käsittely tapahtuu tarkoin henkilötietolain edellyttämällä tavalla ja että positiivisen testituloksen seurauksena oppilas/opiskelija saa tarvittaessa hoitoa.

Oppilaiden huumeiden käyttöä ei ole varsinkaan kokeiluvaiheessa helppo havaita koulussa, koska kokeilut tapahtuvat vapaa-aikoina. Lisääntyvät kokeilut ja huumeikäyttö voivat kuitenkin jo varsin aikaisessa vaiheessa näkyä muun muassa lisääntyvinä poissaoloina kouluista, koulumenestyksen laskuna tai oppilaan käyttäytymisen muutoksina. Näiden oireiden varhainen tunnistaminen korostuu koulujen ennaltaehkäisyssä ja puuttumismallien kehittämisessä. Koulutuksesta syrjäytyminen ja koulutuksen keskeyttäminen jouduttaa kokonaisvaltaista syrjäytymistä. Siksi koulujen ja oppilaitosten työssä tulisi työryhmän mielestä korostaa aiempaa enemmän juuri sel

laisia varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen malleja, joiden avulla koulutuksesta syrjäytyminen voidaan ehkäistä. Huumeongelman nuoren hoitoon ohjaamisessa ja hoidon tukemisessa on tärkeää, että opiskelijaterveydenhuollon ja oppilaitoksen yhteistyö tapahtuu yhteisymmärryksessä. Opetusministeriö on lisännyt keväällä 2001 opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen uudeksi painopistealueeksi ennaltaehkäisevän huumetyön, jonka avulla pyritään parantamaan opettajien mahdollisuuksia huumeiden käytön varhaiseen tunnistamiseen.

Työryhmän mielestä huumeetiestien käyttöön otossa on noudatettava erityistä harkintaa testauksen ei-tarkoitettujen sosiaalisten haittojen välttämiseksi. Kontrolli- ja valvontatoimet ovat tärkeä osa huumeepolitiikkaa, mutta niitä tulee kehittää siten, että toimenpiteet eivät aiheuta kohtuutonta haittaa tai ei-toivottuja sivuvaikutuksia nuorille huumeiden kokeilijoille tai käyttäjille. Nuorten tekemien rikosten tutkinnan, syyttämisen-, tuomioistuin- ja täytäntöönpanoprosessin nopeuttaminen sekä huolto- ja tukijärjestelmien kytkeminen nykyistä tiiviimmin oikeusprosessiin on välttämätöntä.

Testauskäytännöstä kouluissa ja oppilaitoksissa tarvitaan selkeät yleisesti hyväksytyt ohjeet. Oppilaitoksella tarkoitetaan tässä yhteydessä myös ammattikorkeakouluja.

Pakolliset tai velvoittavat huumeetitestit eivät ole voimassa olevan lainsäädännön mukaan mahdollisia peruskouluissa, lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa eikä työryhmä näe tällaisia testejä välttämättömänä. Täysi-ikäinen henkilö voi niin halutessaan osallistua huumeetestiin testin tarkoituksesta ja vapaaehtoisuudesta informoituna. Sen sijaan ala-ikäisen kohdalla tarvitaan vanhempien suostumus. Ala-ikäinen, joka kykenee arvostelemaan antamansa suostumuksen merkitystä, voi kuitenkin halutessaan osallistua huumeetestiin. Suostumuksen merkitystä tulee arvioida erikseen kussakin yksittäisessä tapauksessa.

Testistä kieltäytymisestä ei saisi olla kielteisiä seurauksia oppilaalle tai opiskelijalle. Myönteinen pikatestitulokseksi edellyttää aina terveydenhuollossa testituloksen varmistamista. Jos tulos varmennuksen jälkeenkin osoittaa huumeiden käyttöä, olisi oppilas/opiskelija ohjattava asianmukaisesti jatkotutkimuksiin ja hoitoon. Huumeetestiä tehtäessä on ennalta varmistettava, että tarvittavat voimavarat ja osaaminen hoitoon ohjaamiseen ja hoitoon ovat olemassa. Tässä yhteydessä on välttämätöntä tehdä saumatonta yhteistyötä eri viranomaisten ja kodin kanssa oppilaan/opiskelijan hoidon järjestämiseksi ja opiskelun jatkumisen turvaamiseksi.

Perusopetuslain, lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan oppilaan /opiskelijan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Oppilasta, joka rikkoo järjestystä, menettelee vilpillisesti tai muuten käyttäytyy epäasiallisesti, voidaan rangaista kurinpidollisesti. Säännökset eivät anna tukea sille, että positiivisesta tuloksesta huumeetestissä voitaisiin sellaisenaan rangaista kurinpidollisesti. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa pelkkä positiivinen testitulokseksi johtaa automaattisesti kurinpitotoimenpiteisiin, kuten esim. määräaikaan erottamiseen. On kuitenkin huomioitava, että teko ja tapaus sinänsä voi johtaa myös kurinpitotutkimukseen, silloin kun se täyttää laissa mainitut kurinpitotutkimuksen antamisen perusteet esim. epäasiallinen käyttäytyminen oppilaitoksessa tai opetustilanteessa.

Huumeita koskevat tiedot ovat yksityisen henkilön terveydentilaa koskevia tietoja, joista säädetään henkilötietolaissa. Lain 24 §:n mukaan testiin osallistuvalla on ilmoitettava tiedonkeruun vapaaehtoisuudesta, kuka tiedot kerää, missä tarkoituksessa ja kenelle tiedot luovutetaan ja missä tiedot säilytetään. Peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa osana koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoa tehtävät huumetestit ovat kansanterveyslain mukaista terveydenhuollon toimintaa ja niissä tulee noudattaa terveydenhuollon ammattihenkilölle kuuluvaa salassapitovelvollisuutta.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 17 §:n mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä eikä tietoja saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivullisille. Potilasasiakirjoilla tarkoitetaan potilaan hoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa käytettäviä asiakirjoja ja teknisiä tallenteita, jotka sisältävät hänen terveydentilaansa koskevia tai muita henkilökohtaisia asioita.

Oppilaan/opiskelijan hoitoonohjauksessa ja yhteistyössä eri tahojen kanssa on noudatettava tietosuojaan liittyvää lainsäädäntöä. Kun oppilas/opiskelija ja huoltajat antavat suostumuksensa tietojen antamiseen ja heidät otetaan tasapuolisesti mukaan hoidontarvetta ja opintojen turvaamista koskevaan suunnitteluun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, luodaan hyvät edellytykset yhteistyölle.

3.2. Työelämä

Työelämän huumeongelman laajuudesta ei ole varmaa tutkimustietoa. Myöskään tällä hetkellä työelämässä tehtävien huumetestien yleisyydestä ei ole kattavaa tietoa. Syksyllä 2001 valmistuu Työterveyshuolto 2001 kysely, jossa on tietoa myös työpaikoilla tehtyjen huumetestien määrästä.

Voimassa olevan oikeuden mukaan työntekijän terveyden tarkastamiseen liittyvien toimenpiteiden sisällön arvioi terveydenhuollon ammattihenkilö työterveyshuoltoa koskevien säännösten mukaan. Työterveyshuollon sisältö, määrä ja laatu arvioidaan työpaikkakohtaisesti. Työterveyshuollon lähtökohta on työssä ja työpaikalla esiintyvät terveysvaarat, joilla tarkoitetaan työhön ja työympäristöön liittyvää mahdollisesti terveydelle vaarallista tekijää. Työterveyshuolto arvioi työpaikan terveysvaarat ja harkitsee lääketieteellisin perustein terveydentilan tutkimiseksi tarvittavat toimenpiteet. Arvion perusteella suunnitellaan tarkoituksenmukainen työterveyshuolto ja tiedotetaan työyhteisölle terveyteen vaikuttavista seikoista. Työterveyshuollon on tehtävä aloitteita arviointinsa perusteella, kun taas toimenpiteiden toteutuksesta ja taloudellisista vaikutuksista päättää työpaikan johto.

Terveydentarkastuksen tarkoituksena voi olla työntekijän yleisen terveydentilan tai erityisten terveydellisten ominaisuuksien selvittäminen. Terveystarkastusten tarve ja

sisältö vaihtelevat työpaikoilla työn vaatimusten, altisteiden ja työntekijöiden yksilöllisten ominaisuuksien mukaan. Tarkastus voi näin ollen olla monipuolinen työ- tai toimintakyvyn selvitys tai rajattu tutkimus kuten näöntarkastus tai röntgenkuvaus. Työterveyshuollolla on tietyissä tilanteissa mahdollisuus tutkia työntekijöiden terveydentilaa myös huumeiden käytön osalta. Työterveyshuollon keinoina ovat havainnoinnin lisäksi haastattelut, kyselyt, kliiniset tutkimukset sekä toiminta- ja laboratoriokokeet, kuten huumetestit.

Työryhmän kuulemat asiantuntijat ovat esittäneet perusteluna huumetestien tekemiselle työnantajan tarpeen suojautua riskeiltä, joita huumeiden käyttäjä voi aiheuttaa välillisesti tai välittömästi työnantajalle, itselleen, muille työntekijöille tai yleisölle. Työnantajat ovat pitäneet huumetestejä tarpeellisena myös sen vuoksi, että huumeiden käyttö on rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko. Lisäksi huumeiden käytön rahoittamiseen liittyy lisääntynyt riski muuhun rikolliseen toimintaan.

Huumetestit eivät aina ole käyttökelpoisin vaihtoehto huumeiden käytössä aiheutuvien ongelmien poistamiseksi. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan ei ole tieteellisesti osoitettu huumetestien vähentävän huumeista aiheutuvia ongelmia työpaikalla eikä parantavan työpaikan tuottavuutta ja turvallisuutta. Huumetestillä on mahdollista tunnistaa vain tietyn aineen käyttö. Silloin kun testejä tehdään, ne on tehtävä luotettavilla menetelmillä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla.

Huumetestit ovat kuitenkin yksi varhaisen puuttumisen keino, minkä vuoksi testien tekeminen voi työryhmän mielestä olla määrättyissä tilanteissa perusteltua. Huumetestien velvoittaminen ei nykyisen lainsäädännön mukaan ole mahdollista. Testejä voidaan siten tehdä vain, jos työntekijä/työnhakija vapaaehtoisesti niihin osallistuu. Testistä kieltäytymisellä ei sellaisenaan ole seuraamuksia. Työsopimuslain mukaisia työsuhteen purku- tai irtisanomisperusteita on arvioitava yksittäistapauksittain myös niissä tilanteissa, joissa syynä on mahdollinen huumeiden vaikutuksen alaisena esiintyminen työpaikalla. Velvoitaviin testeihin liittyy oikeudellisia ongelmia sen vuoksi, että testillä kajotaan jokaisen yksilön perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityiselämän suojaan.

Valtion virkamieslain mukaan virkamies on velvollinen viranomaisen pyynnöstä antamaan tälle tehtävän hoitamisen terveydellisiä edellytyksiä koskevia tietoja. Virkamies voidaan myös määrätä terveydentilan toteamiseksi suoritettaviin tarkastuksiin ja tutkimuksiin, jos se on tarpeen tehtävän hoitamisen edellytysten selvittämiseksi. Viranhakijoiden on valtion virkamieslain mukaan osallistuttava tehtävän hoidon terveydellisiä edellytyksiä koskeviin tarkastuksiin ja tutkimuksiin. Kunnan viranhaltijoita koskevat samat velvoitteet siten, että sopivuudesta kunnan virkaan terveydentilansa puolesta ja lääkärintodistuksen esittämisvelvollisuudesta on säännökset kunnan virkasäännössä. Kunnan työntekijää koskevan lääkärintodistuksen esittämisvelvollisuudesta ja velvoitteesta tarpeelliseksi katsottuun lääkärintarkastukseen työnantajan kustannuksella on määräykset kunnallisessa yleisessä virka- ja työehtosopimuksessa.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä (477/2001) tulee voimaan lokakuun 1 päivänä 2001. Lain tarkoituksena on yksityisyyden suojan toteuttamisen lisäksi hyvän

tietojenkäsittelytavan edistäminen ja avoimuuden lisääminen työelämässä. Laki ei koske nykyisen lainsäädännön mukaisia työterveyshuollon ja työnantajan tai työterveyshuollon ja työntekijän välisiä oikeuksia tai velvollisuuksia terveydentilan tutkimisessa, vaan ainoastaan työnhakijan, työntekijän ja virkamiehen ja työnantajan välisiä suhteita. Lailla pyritään lisäämään työntekijöiden oikeusturvaa ja takaamaan, että mm. terveydentilaa koskevia tarkastuksia, tutkimuksia ja testejä tekevät vain siihen oikeutetut ammattihenkilöt. Lisäksi tavoitteena on saatujen tietojen ja tulosten oikeellisuus ja niitä käsittelevien henkilöiden rajaaminen suppeaksi ja heidän tietoisuus velvollisuuksistaan.

Terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä säädetään lain 6 §:ssä. Sen mukaan työntekijöiden terveydentilaa koskevien tarkastusten ja testien suorittamiseen sekä näytteiden ottamiseen tulee käyttää terveydenhuollon ammattihenkilöitä, asianomaisen laboratoriokoulutuksen saaneita henkilöitä ja terveydenhuollon palveluja siten kuin terveydenhuollon lainsäädännössä säädetään. Tämä koskee myös huumausaineiden testaamista sekä veri- että virtsanäytteiden perusteella. Siten tarpeellisten tutkimusten tekemisestä ja tulosten tulkinnasta vastaa myös työntekijöiden huumeiden käytön osalta terveydenhuollon ammattihenkilöstö. Säännöksessä ei kuitenkaan säädetä mitään työntekijän velvollisuudesta osallistua huume testiin.

Laissa säädetään henkilötietolakia täydentäen työntekijää koskevien terveydentilatietojen käsittelystä työelämässä. Työnantaja saa käsitellä vain välittömästi työntekijän työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja, jotka liittyvät työsuhteen osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien hoitamiseen tai työnantajan työntekijöille tarjoamiin etuuksiin taikka johtuvat työtehtävien erityisluonteesta. Tästä ei voida poiketa edes työntekijän suostumuksella. Tarpeellisuus on arvioitava työntekijäkohdaisesti erikseen. Tietojen tarpeellisuusvaatimus koskee myös terveydentilaa, kuten huumeiden käyttöä koskevia tietoja.

Lain 8 §:ssä säädetään niistä nimenomaisista tilanteista, jolloin työnantajalla on oikeus käsitellä ja kerätä työntekijän terveydentilaa koskevia tietoja. Ensinnäkin tietojen käsittelyyn tarvitaan työntekijän nimenomainen suostumus. Sen jälkeen terveydentilatietojen käsittely on mahdollista, jos niiden käsittely on tarpeen sairausajan palkan tai siihen rinnastettavan terveydentilaan liittyvien etuuksien suorittamiseksi. Lisäksi työnantajalla on oikeus käsitellä terveydentilaa koskevia tietoja, jos se on tarpeen sen selvittämiseksi, onko työstä poissaoloon perusteltu syy. Näitä tietoja työnantaja saa käsitellä myös silloin, kun työntekijä nimenomaisesti haluaa selvitetävän työkykyisyyttään terveydentilaa koskevien tietojen perusteella tai kun tietojen käsittelystä on säädetty muussa lainsäädännössä. Kaikkia työntekijöitä koskevia seulontatestien tuloksia työnantajalla ei esimerkiksi ole oikeutta käsitellä.

Lain 8 §:ssä säädetään myös, että terveydentilaa koskevia tietoja saavat käsitellä vain ne henkilöt, jotka näiden tietojen perusteella valmistelevat tai tekevät työsuhdetta koskevia päätöksiä taikka panevat niitä toimeen. Työnantajan on nimettävä nämä henkilöt tai määriteltävä tehtävät, joihin sisältyy terveydentilaa koskevien tietojen käsittelyä eivätkä nämä henkilöt saa ilmaista näitä tietoja sivulliselle työsuhteen aikana eikä sen päättymisen jälkeen. Lisäksi työnantajan on huolehdittava siitä, että

työntekijän terveydentilaa koskevat tiedot säilytetään erillään muista työnantajan keräämistä henkilötiedoista. Henkilötietolain säännöksiä sovelletaan siltä osin, kuin ne koskevat yleensä henkilöiden oikeutta tarkastaa itseään koskevia tietoja ja saada ne korjatuksi.

Perusteena huumetestien suorittamiselle ei aina ole pidetty terveydentilan selvittämistä vaan työnantajalla voi olla tarve suojautua itseään ja asiakkaitaan mahdollisesti kohtaavilta merkittäviltä riskeiltä ja tarve suojata muita työntekijöitä. Työnantajalla on myös velvollisuus valvoa työturvallisuusmääräysten noudattamista. Ammattien, työtehtävien ja työolosuhteiden välillä on eroja.

Työryhmän mielestä testien tarpeellisuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, voiko työn suorittaminen huumeen vaikutuksen alaisena vaarantaa yleistä tai toisten turvallisuutta taikka muiden oikeuksia. Pelkkä tarve selvittää yleistä luotettavuutta ei ole riittävä peruste. Testien tarpeellisuutta olisi arvioitava todellisten uhkien ja niistä saatavan suhteellisen hyödyn perusteella, jolloin tulee ottaa huomioon myös vähemmän yksityisyyttä loukkaavien toimenpiteiden käyttömahdollisuudet pyrittäessä löytämään ja torjumaan huumeaineiden mahdollisesta käytöstä aiheutuvia ongelmia. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi yleiset turvallisuusjärjestelyt, henkilöstön koulutus ja perehdyttäminen sekä tekninen rikosten torjunta.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä ei perusta työnantajalle oikeutta työntekijöiden terveydentilan tarkastamiseen tai huumetesteihin. Laissa nimenomaan todetaan, että työntekijän velvollisuudesta osallistua terveydentilaa koskeviin tarkastuksiin ja testeihin säädetään erikseen. Kyseisellä lailla ei siten muuteta vallitsevaa oikeustilaa, vaan terveydentilan tarkastamiseen tai testaamiseen liittyvät sisällölliset asiat kuuluvat edelleen terveydenhuollon ammattihenkilöiden päätösvaltaan. Lailla ei säädetä huumetestauksen perusteista eikä testauksessa noudatettavasta menettelystä. Näin ollen laki ei myöskään ratkaise huumetestaukseen liittyviä oikeudellisia ongelmia.

Työryhmä katsoo, että velvoittavien huumetestien tekeminen työelämässä voi tietyissä riskialttiissa tehtävissä tai tällaisilla aloilla olla perusteltua. Koska nykyinen lainsäädäntö ei tätä mahdollista, olisi tarpeen tarkentaa säännöksiä siten, että niistä selkeästi kävisi ilmi millaisia huumetestejä ja minkälaisissa tilanteissa työpaikoilla voidaan järjestää ja millä edellytyksillä työntekijä on niihin velvollinen osallistumaan.

4. Huumetestauksen käytännön toteuttamista koskevat ohjeet

Kansainvälisesti hyväksytyjen periaatteiden mukaan (mm. ILO) huumetestauksen tulisi olla osa työpaikan päihdeohjelmaa, joka käsittäisi arvioinnin, tiedotuksen, koulutuksen, hoitoonohjauksen ja mahdollisuuden uudelleensijoittamiseen. Testausohjelmien toteuttamisessa olisi turvattava työelämän laatu, työntekijöiden oikeudet, työpaikan turvallisuus sekä työnantajien oikeudet ja vastuut.

Huumeiden käyttöä voidaan tutkia verestä, virtsasta, syljestä, hiuksista ja hiestä. Tavallisesti huumeet tutkitaan virtsanäytteestä, koska virtsassa ilmenevät pitoisuudet ovat korkeammat ja säilyvät pidempään kuin esimerkiksi veressä. Varsinaiset huumausaineanalyysit ovat kaksivaiheisia käsittäen ensin huumeeseulonnan validoidulla immunologisella menetelmällä (analysointi, liuskat), minkä jälkeen positiiviset tulokset varmistetaan erillisellä varmistusanalyysillä (kaasukromatografia). Huumeettestauksen luotettavuuden varmistamiseksi seulontamenetelmällä saadut positiiviset tulokset olisivatkin aina varmistettava erillisellä varmistusanalyysillä.

Huumeettestien tekijältä on edellytettävä riittävää ammattitaitoa ja erityistä koulutusta huumeettestien suorittamiseen. Työterveyshuollon voidaan katsoa olevan tarkoituksenmukaisin paikka työntekijöiden huumeiden käytön tutkimiseen, mikäli luottamuksellisuus ja työterveyshuollon riippumattomuus taataan. Työterveyshenkilöstölle annettujen kansainvälisten eettisten ohjeiden mukaan saa työntekijöiden terveydentilan tutkimiseksi ja suojelemiseksi käyttää vain luotettavia menetelmiä ottaen huomioon menetelmien herkkyys, tarkkuus ja ennustearvo. Epäluotettavia seulontoja tai tutkimuksia ei työterveyshuoltohenkilöstön tule käyttää. Huumeettestien rajoitteet ja virhelähteet on huomioitava ennen testausten aloittamista ja testausten yhteydessä. Huumeettestauslaboratorion tulisi olla akkreditoitu ja osallistua ulkoisiin laaduntarkkailukierroksiin.

Testauksia tehtäessä on koko käsittelyketju dokumentoitava ja järjestettävä koko ketjun kattava valvonta. Käsittelyketjun aikana on varmistettava testattavan henkilöllisyys, näytteiden asianmukaiset merkinnät sekä näytteiden aitous ja koskemattomuus. Näyte pitää pystyä jäljittämään koko ketjun osalta.

Euroopan unioni on antanut vuonna 1996 suosituksen työelämän huumeettestauksen laboratoriotoiminnan osalta (Recommendations for the reliable Detection of illicit Drugs in urine in the European Union with Special Attention to the Workplace, 1996). Suositus pyrkii osaltaan edistämään testauskäytännön yhtenäisyyttä ja työntekijöiden suojaa Euroopassa. Englannissa on vastikään tehty esitys ohjeiksi huumeiden työpaikkatestauksesta.

Työryhmä katsoo tarpeelliseksi laatia edellä mainittujen kansainvälisten periaatteiden pohjalta huumeettestauksen käytännön toteuttamista koskevan kansallisen ohjeen. Siihen sisältyvät yksityiskohtaiset näytteiden ottamiseen, analysointiin ja tulkintaan liittyvät käytännön ohjeet, joiden tarkoituksena on mahdollisimman luotettava testi-tulos ja testattavan oikeuksien turvaaminen.

5. Huumetestausta koskevat työryhmän linjaukset

5.1. Huumetestauksen yleiset periaatteet

Huumausaineiden käytön seurauksista aiheutuu merkittäviä yhteiskunnallisia ja yksilötason ongelmia. Huumeiden käyttö ja hallussapito on rikos. Työryhmä pitää tärkeänä, että poliisin toimintaedellytykset huumerikosten ennalta ehkäisemisessä ja selvittämisessä ovat hyvät.

Huumausaineiden käyttö lisää ongelmatilanteita työpaikoilla sekä kouluissa ja oppilaitoksissa. Lisäksi se heikentää selviytymistä työelämässä ja kouluissa/oppilaitoksissa sekä lisää syrjäytymistä. Työryhmä tukee turvalliseen työ- ja opiskeluympäristöön tähtääviä päihteiden käytön vähentämistä ja päihdetilanteen hallintaa edistäviä toimenpiteitä.

Huumetestaus on nähtävä yhtenä varhaisen puuttumisen keinona. Tämän vuoksi työryhmä katsoo, että huumetestien tekeminen voi olla määrätyissä tilanteissa perusteltua. Huumetestien tekemiseen tulee aina liittyä testattavan tukeminen ja hoitoon ohjaaminen sekä mahdollisesti tarpeelliseen hoitoon pääsyn varmistaminen.

Huumetestauksessa puututaan yksilön perusoikeuksiin, minkä vuoksi testien tulee pääsääntöisesti olla vapaaehtoisia. Testaaminen ei voi tapahtua ilman testattavan erikseen antamaa tietoon perustuvaa suostumusta. Suostumuksella tarkoitetaan potilaslain mukaista suostumusta. Huumetestejä koskevat tiedot ovat terveydentilaa koskevia tietoja ja siten salassa pidettäviä, eikä niitä saa ilman testattavan kirjallista suostumusta antaa sivullisille, kuten esimerkiksi työnantajalle ja koulun rehtorille.

5.2. Huumetestauksen periaatteet kouluissa ja oppilaitoksissa

Työryhmä ei ole käytettävissä olevan ajan puitteissa voinut käsitellä kouluja ja erityyppisiä oppilaitoksia koskevia kysymyksiä riittävän perusteellisesti. Työryhmän mielestä työharjoitteluun tai työssä oppimisjaksoon osallistuvan opiskelijan huumetestaukseen tulee soveltuvien osin soveltaa samoja periaatteita kuin muutenkin työelämässä. Tältä osin ehdotuksia tarkennetaan työryhmän loppuraportissa.

Työryhmä pitää erityisen tärkeänä, että koululaisten ja opiskelijoiden kohdalla panostetaan monipuolisiin varhaisen puuttumisen keinoihin. Työryhmä on mm. nuorten huumeidenkäytön ehkäisytoimikunnan mietinnössä (STM; 2000:3) omaksutun kannan sekä kuulemiensa asiantuntijalausuntojen perusteella päättänyt siihen, ettei kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi järjestää yleisiä seulontatestejä. Huumetestejä voidaan tehdä erityistapauksissa huumeiden käytön toteamisen varmistamiseksi, silloin kun on perusteltua aihetta epäillä oppilaita/opiskelijoita huumeiden käytöstä.

Työryhmä katsoo, että kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvan huumetestauksen on aina perustuttava vapaaehtoisuuteen. Testistä kieltäytymisellä ei saa olla negatiivisia seuraamuksia. Huumetestien tekemiseen on kytkettävä koululaisten ja oppilaiden tukeminen sekä hoidon järjestäminen. Huumetestausta koskevissa tilanteissa tulee pyrkiä mahdollisimman avoimeen koulun/oppilaitoksen ja kodin väliseen yhteistyöhön. Tietojen luottamuksellisuus tulee kuitenkin turvata. Ongelmien ratkaisemisessa tulee tarvittaessa käyttää lastensuojelutoimenpiteiden tarjoamia mahdollisuuksia.

Työryhmä ehdottaa, että opetusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö valmistelisivat kouluille ja oppilaitoksille menettelytapaohjeen huumeiden käytön varalta. Menettelytapaohjeessa tulee ottaa huomioon erityisesti opiskelumahdollisuuksien turvaaminen. Testaamisen käytännön toteuttamisessa tulisi noudattaa työryhmän laatimaa ohjetta huumetestien käytännön toteuttamisesta.

5.3. Huumetestauksen periaatteet työpaikalla

Työryhmän kannan mukaan työpaikoilla tapahtuvan huumetestauksen tulee pääsääntöisesti olla vapaaehtoista. Testaaminen ei voi tapahtua ilman testattavan erikseen antamaa tietoon perustuvaa suostumusta. Suostumuksella tarkoitetaan potilaslain mukaista suostumusta. Testejä järjestävillä työpaikoilla tulee olla päihteiden vastainen ohjelma. Testistä kieltäytymisellä, silloin kun ei ole erityistä syytä epäillä henkilöä päihtymyksestä työpaikalla, ei saa olla negatiivisia seuraamuksia.

Työryhmä katsoo, että työntekijä tai työnhakija voidaan velvoittaa huumetestiin, jos hän työssään voi vaarantaa oman, muiden työntekijöiden tai muun yleisön hengen tai terveyden. Myös näissä tapauksissa testattavan tukemisesta ja mahdollisesta hoitoon ohjaamisesta tulisi huolehtia osana työpaikan päihteiden vastaista ohjelmaa. Velvoittavien testien tekeminen edellyttää, että niistä säädetään laissa.

5.4. Huumetestien käytännön toteuttamista koskevat ohjeet

Työryhmä pitää tärkeänä, että huumetestauksessa käytettävät menetelmät ovat laadullisesti korkeatasoisia ja että testaaminen tapahtuu testattavan oikeudet turvaavalla tavalla. Testien koko suoritusprosessiin (näytteiden ottamiseen, analysointiin ja tulkitsemiseen) tulee käyttää terveydenhuollon ammattihenkilöitä, asianomaisen laboratorioskoulutuksen saaneita henkilöitä ja terveydenhuollon palveluita siten kuin terveydenhuollon lainsäädännössä säädetään. Testaustoiminnan yhtenäistämiseksi ja laadun takaamiseksi työryhmä laatii ohjeen huumetestien käytännön toteuttamisesta. Ohje perustuu kansainvälisesti hyväksytyihin toimintatapoihin.